

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)

«___» _____ 2025 р.

РЕФЕРАТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

за бакалаврською програмою професійного спрямування

«Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування»

на тему: **«Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви зростання»**

Виконавець:

студент 41 групи ФФБС:

Полковський Геннадій Сергійович _____

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Кир'язова Тетяна Олександрівна _____

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах євроінтеграційних процесів та децентралізації соціально-економічний розвиток країни вимагає посилення ролі місцевого самоврядування та їх фінансового забезпечення. У цьому контексті важливе значення має система доходів місцевих бюджетів, яка визначає фінансову спроможність територіальних громад, їхню здатність реалізовувати соціальні програми, розвивати інфраструктуру, надавати якісні публічні послуги населенню, самостійно вирішувати питання місцевого значення. Питання наповнення місцевих бюджетів набуває особливої актуальності з огляду на процеси фінансової децентралізації. Передача значної частини повноважень і відповідальності на місцевий рівень вимагає наявності стабільних та достатніх джерел фінансових ресурсів. Однак на практиці громади стикаються з низкою викликів: обмежений податковий потенціал окремих територій, нерівномірність розподілу доходів між громадами, залежність від трансфертів із державного бюджету, а також недосконалість механізмів адміністрування окремих місцевих податків і зборів.

Зважаючи на зазначене, особливої уваги набувають питання оптимізації формування доходної частини місцевих бюджетів, пошуку додаткових резервів зростання надходжень та підвищення ефективності управління ними. Науково обґрунтований підхід до аналізу структури доходів місцевих бюджетів, механізмів їх формування та оцінки фіскального потенціалу дозволяє розробити практичні рекомендації щодо посилення фінансової спроможності територіальних громад.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження та аналіз формування доходів місцевих бюджетів, обґрунтування шляхів їх оптимізації та виявлення резервів зростання із врахуванням сучасних соціально-економічних умов.

Відповідно до поставленої мети були визначені наступні завдання:

- розкрити економічну сутність та роль доходів місцевих бюджетів;
- визначити принципи формування доходів місцевих бюджетів їх склад та класифікацію;
- дослідити особливості формування доходів місцевих бюджетів в сучасних умовах;
- провести моніторинг формування дохідної частини місцевих бюджетів України;
- виявити вплив міжбюджетних трансфертів на формування дохідної частини місцевих бюджетів;
- провести моніторинг виконання дохідної частини бюджету Одеської міської територіальної громади;
- дослідити зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів та можливості його імплементації у вітчизняну практику;
- визначити проблеми формування та шляхи збільшення доходів місцевих бюджетів України.

Об'єктом дослідження виступає процес формування дохідної частини місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є економічні відносини між державою, юридичними та фізичними особами, що виникають у процесі формування доходів місцевих бюджетів.

Методи дослідження. Під час виконання роботи використовувалися такі методи - економічного аналізу, статистичного аналізу, спостереження, порівняння,

метод обробки показників у динаміці, групування, метод класифікації, метод графічного узагальнення.

Інформаційна база дослідження. Закони України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, дані Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, сайту Одеської міської територіальної громади, підручники, навчальні посібники, праці вітчизняних та зарубіжних науковців, Інтернет-ресурси, які узагальнюють інформацію щодо формування дохідної частини місцевих бюджетів.

Публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи викладені в науковій праці «Проблеми формування доходів місцевих бюджетів».

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, використаних джерел та додатків. Обсяг роботи викладено на 72 сторінках, список використаних джерел - 54 найменувань на 5 сторінках. Робота містить 13 таблиць, 16 рисунків та 3 додатки на 2 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми дослідження, визначаються мета, завдання, предмет, об'єкт, інформативна база та методи дослідження. Основна частина складається із трьох розділів.

У першому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра розглядаються теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів, у тому числі розкрито економічну сутність, джерела формування та роль доходів місцевих бюджетів; визначено склад, класифікацію та принципи формування доходів місцевих бюджетів; досліджено особливості формування доходів місцевих бюджетів в сучасних умовах.

У другому розділі здійснено моніторинг формування дохідної частини місцевих бюджетів України; проаналізовано вплив міжбюджетних трансфертів на формування дохідної частини місцевих бюджетів; здійснено моніторинг формування дохідної частини бюджету Одеської міської територіальної громади.

У третьому розділі досліджено зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів та можливості його застосування у вітчизняну практику; запропоновано напрями оптимізації та резерви зростання доходів місцевих бюджетів. Зроблено висновки.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі бакалавра на тему «Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви зростання» здійснено теоретичне узагальнення та аналіз формування доходів місцевих бюджетів, обґрунтовано шляхи їх оптимізації та виявлено резерви зростання із врахуванням сучасних соціально-економічних умов. У результаті проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. Економічна сутність доходів місцевих бюджетів полягає у сукупності економічних відносин, пов'язаних з формуванням та розподілом фінансових ресурсів на місцевому рівні, які використовуються органами місцевого самоврядування для виконання покладених на них функцій та завдань. Доходи місцевих бюджетів відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової основи

місцевого самоврядування, регулюванні економічних і соціальних процесів на місцевому рівні, стимулюванні економічного розвитку територій, підвищенні якості життя населення.

2. Фінансова база органів місцевого самоврядування формується за рахунок власних і закріплених доходів, а також за рахунок трансфертів (дотацій і субвенцій) і позик. Проблема оптимального співвідношення між власними доходами місцевих бюджетів та міжбюджетними трансфертами залишається актуальною для більшості країн, у тому числі і для України. З одного боку, висока частка власних доходів свідчить про фінансову автономію місцевого самоврядування, з іншого – необхідність забезпечення єдиних стандартів надання публічних послуг на всій території країни вимагає застосування механізмів фінансового вирівнювання.

3. Починаючи з кінця 2014 року, в Україні реалізується реформа місцевого самоврядування, що передбачає глибоку децентралізацію влади. Однією з ключових цілей цієї реформи є посилення фінансової автономії місцевих бюджетів за рахунок розширення власних доходних джерел для виконання завдань і функцій, покладених на місцеві органи. В рамках реформи було створено територіальні громади (ТГ), які отримали прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, частину загальнодержавних податків а також право встановлювати місцеві податки і збори в межах, визначених законодавством.

4. Частка власних доходів у загальній структурі надходжень місцевих бюджетів збільшується. До власних доходів відносяться місцеві податки та збори (єдиний податок, податок на майно, туристичний збір тощо), а також неподаткові надходження - плата за адміністративні послуги, оренда комунального майна, штрафи. Зміцнення власної доходної бази стало пріоритетом для органів місцевого самоврядування, оскільки ці надходження не враховуються при розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів і можуть бути використані більш гнучко.

5. В доходах місцевих бюджетів найбільшу частку займають податкові надходження, а основним джерелом є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). У 2020 році його частка становила 62,3%, досягла максимуму у 2021 році (69,2%), але у подальші роки знизилася до 58,4% у 2024 році. Головним чином це пов'язано з передачею військового ПДФО до державного бюджету з 1 жовтня 2023 року.

6. У 2020-2024 р.р. в структурі місцевих податків і зборів ключову позицію займають єдиний податок та податку на майно. В ці роки спостерігається стійка тенденція до зростання частки єдиного податку. У 2024 році його частка зросла до 57,7 %. Це свідчить про зростаючу роль спрощеної системи оподаткування в забезпеченні фінансової спроможності місцевих бюджетів.

7. Найбільшу частку в структурі неподаткових надходжень стабільно займають власні надходження бюджетних установ, які зросли з 61,2% у 2020 році до 75,2% у 2023 році, з незначним зниженням до 72,9% у 2024 році. Це свідчить про посилення ролі бюджетних установ у формуванні власних доходів.

8. Трансфerti відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової самодостатності територіальних громад, особливо в умовах бюджетної децентралізації. У період з 2020 по 2024 роки спостерігається тенденція до зменшення ролі міжбюджетних трансфертів як у структурі ВВП (зниження з 3,8% у 2020 р. до 2,5% у 2024 р), так і в доходах місцевих бюджетів. Основною причиною

зниження обсягу трансфертів на 32,6% у 2022 році стала повномасштабна війна. У 2024 році обсяг міжбюджетних трансфертів знову зріс – до 193,4 млрд.грн.

9. В структурі міжбюджетних трансфертів найбільшу частку займають цільові трансферти – субвенції. Зокрема, освітня субвенція залишається стабільно високою протягом усіх років (від 81,2 млрд грн у 2020 до 104,2 млрд грн у 2024), що підтверджує сталість державного фінансування освіти на місцевому рівні. Натомість медична субвенція після 2020 року не надається, що пов'язано з реформою у медичній сфері та зміною механізму фінансування медицини.

10. Дотації у 2023–2024 роках суттєво зросли порівняно з 2020–2022 роками. Особливо помітне зростання додаткових дотацій у 2023 році (з 5,9 млрд.грн. у 2022 році до 21,3 млрд. у 2023); у 2024 році - 32,0 млрд.грн. У 2023 році це відбулося за рахунок збільшення додаткової дотації з державного бюджету на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та ін. територіях України, пов'язаних з агресією рф.

11. Аналіз виконання бюджету Одеської міської територіальної громади (ОМТГ) за 2020–2024 роки відображає адаптацію місцевих фінансів до викликів, спричинених пандемією COVID-19 та війною в Україні. Найбільшу частку надходжень ОМТГ складають доходи загального фонду бюджету, що дорівнює 77,2%. Основну частину надходжень загального фонду - 94,0 % - забезпечили податкові платежі. Серед ключових джерел - ПДФО та єдиний податок. Доходи спеціального фонду займають 3,3%, а міжбюджетні трансферти посідають третє місце і займають 19,5%. %.

12. В зарубіжних країнах власні надходження є пріоритетним джерелом поповнення місцевих бюджетів. У скандинавські країнах - Швеції, Швейцарії, Фінляндії та Австрії власні надходження забезпечують більше 70% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів. Найбільшу частку займають саме місцеві податки і збори. Найвищі показники спостерігаються в Австрії - 72% від сукупних власних надходжень, у США - 66%, у Японії - 55%.

13. Шляхами збільшення доходів місцевих бюджетів мають стати: повне зарахування ПДФО до місцевих бюджетів, розширення переліку місцевих податків і зборів, у тому числі введення нових зборів, скорочення обсягів неефективних бюджетних видатків, підвищення податкової культури та громадянської свідомості.

АНОТАЦІЯ

Полковський Г.С. «Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви зростання»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою професійного спрямування «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2025.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів, у тому числі розкрито економічну сутність, джерела формування та роль доходів місцевих бюджетів; визначено склад, класифікацію та принципи формування доходів місцевих бюджетів; досліджено особливості формування доходів місцевих бюджетів в сучасних умовах.

Здійснено моніторинг формування дохідної частини місцевих бюджетів України; проаналізовано вплив міжбюджетних трансфертів на формування дохідної частини місцевих бюджетів; здійснено моніторинг формування дохідної частини бюджету Одеської міської територіальної громади.

Досліджено зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів та можливості його застосування у вітчизняну практику; запропоновано напрями оптимізації та резерви зростання доходів місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, децентралізація, податкові надходження, міжбюджетні трансферти.

ANNOTATION

Polkovskyi H.S. «Local budget revenues: optimization of formation and growth reserves»

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 072 «Finance, banking and insurance» under the professional educational program in the direction «Finance, financial management and insurance». – Odesa National University of Economics. - Odesa, 2025.

The paper examines theoretical aspects of the formation of local budget revenues, including the economic essence, sources of formation and role of local budget revenues; determines the composition, classification and principles of formation of local budget revenues; investigates the features of the formation of local budget revenues in modern conditions.

The formation of the revenue part of local budgets of Ukraine was monitored; the impact of inter-budgetary transfers on the formation of the revenue part of local budgets was analyzed; the formation of the revenue part of the budget of the Odessa urban territorial community was monitored.

Foreign experience in the formation of local budget revenues and the possibility of its application in domestic practice were studied; directions for optimization and reserves for the growth of local budget revenues were proposed.

Key words: local budgets, local budget revenues, decentralization, tax revenues, intergovernmental transfers.